

עשיית צדק היסטורית: עת להכיר בתרומה המכרעת של הרזיסטנס היהודי להצלת יהודי צרפת

מאת ד"ר צילה הרשקו

מבט מבס"א מס' 1,719, 30 באוגוסט 2020

תקציר: על אף שמאות חברי ארגון הרזיסטנס (ההתנגדות) היהודית בצרפת פעלו בתקופת הכיבוש הנאצי במסגרת אוטונומית ונפרדת מהרזיסטנס הצרפתי ותרמו במידה רבה להצלת שלושה-רבעים מיהודי צרפת, אין בצרפת ובישראל הכרה מספקת בסיפור גבורה זה.

על אף שארגון הרזיסטנס היהודי בצרפת ביצע את אחד ממבצעי ההצלה המיוחדים ביותר בתקופת השואה, אין סיפור הצלה זה מוכר דיו בצרפת או בישראל ו/או מוצג לעיתים קרובות בצורה מעוותת בשל מניעים פוליטיים. בעת הכרתו ההיסטורית (ביולי 1995) באחריותה של צרפת להשמדת יהודייה טען הנשיא שיראק ש"חסידי אומות העולם" הצרפתים הצילו שלושה-רבעים מיהודי צרפת - תוך התעלמות מוחלטת מחלקו המרכזי של הרזיסטנס היהודי בהצלה, וגרסה זו אומצה על-ידי ממשליו בתפקיד בלא יוצא מהכלל.

אין ספק ש"חסידי אומות העולם" הצרפתים ראויים למקום של כבוד בהיסטוריה של השואה, אך היה זה "הארגון היהודי למאבק" שתרם תרומה מכרעת להצלתם של כ-230,000 יהודים - כשלושה-רבעים מיהודות צרפת. חברי וחברות הרזיסטנס היהודי היו אלה שיזמו בדרך כלל את הקשר עם המצילים הצרפתים, כולל אנשי הכנסייה - לא פעם תוך סיכון חייהם; הנפיקו תעודות מזויפות איכותיות; סיפקו למסתירים הלא יהודיים תלושי מזון שבלעדיהם לא ניתן היה לקבל מצרכים ומימנו את מחייתם של המוסתרים. הם אף שמרו על קשר שוטף עם הילדים המוסתרים כדי לעודדם ולמנוע את אובדנם לעם היהודי; סייעו לעצורים במחנות ולהברחתם משם; העבירו שיירות ילדים ומבוגרים למקומות מסתור בצרפת, בשוויץ ובספרד; והקימו קבוצות גרילה והעברת כספים לצורכי המאבק בכובש הנאצי.

למרות קיומו של תיעוד נרחב לגבי פעילותה העצמאית של תנועת ההתנגדות היהודית ממשכים כלי התקשורת והפוליטיקאים בצרפת לדבוק בגרסה השגויה שתנועה זו פעלה במסגרת הרזיסטנס הצרפתי הכללי. בפועל, לא זו בלבד שהרזיסטנס הכללי

לא חרת על דיגלו את הצלת היהודים כחלק ממאבקו לשחרור המולדת הצרפתית אלא שהגרעין הראשון של הרזיסטנס היהודי הוקם כבר ביוני 1940 עם הכיבוש הנאצי מכיוון שהסכנה לחיי היהודים הייתה חמורה ומידית בעוד שהרזיסטנס הכללי התארגן באורח איטי בהרבה שכן רוב הציבור הצרפתי תמך באותה עת בממשלת ווישי ורק קומץ קטן נענה לקריאתו של שארל דה גול מלונדון להתנגדות.

הפער בין העובדות ההיסטוריות לבין הזיכרון הציבורי הביא בין היתר לתיאוריות הזויות, כטענתו של הסופר והפובליציסט היהודי-צרפתי אריק זמור שממשלת ווישי הייתה זו שאיפשרה את הצלתם של שלושה רבעים מיהודי צרפת שכן המספר הקטן יחסית של חסידי אומות העולם לא יכול להסביר תופעה זו. זמור, שאינו מכיר מן הסתם את פועלו של הרזיסטנס היהודי, טען שמשטר ווישי לא רצה לפגוע באזרחי צרפת היהודים ולכן הגיע "להסכם עם השטן" לפיו הגרמנים לא יפגעו בהם אלא רק במהגרים יהודים ששהו במדינה - טיעון משולל יסוד שכן הגרמנים השמידו אף יהודים בעלי אזרחות צרפתית.

הבורות לגבי תרומת הרזיסטנס היהודי להצלת יהודי צרפת אינה נחלתם הבלעדית של אמצעי התקשורת הצרפתיים. כך למשל התפרסם לאחרונה באתר הספרייה הלאומית בירושלים בלוג המציג את הפנטומימאי הידוע מרסל מרסו כמי שהציל מאות יהודים במסגרת הרזיסטנס הצרפתי, כנטען בסרט **רזיסטנס** על חייו ופועלו של מרסו שעלה לאחרונה לאקרנים. בפועל ביצע מרסו את פעילות ההצלה, ובעיקר העברת ילדים לשוויץ, במסגרת הרזיסטנס היהודי ובהישענות על התשתיות החינוכיות שהקים לפעילות זו. (אספקת תעודות מזויפות וכספים, קשרים עם מבריחי גבול וראשי רשויות מקומיות וכיו"ב).

דומה שהרשויות הצרפתיות יצרו את הנרטיב המוטעה לפיו היו אלה "חסידי אומות העולם" שהצילו את שלושה-רבעי יהדות צרפת כמעין משקל נגד לקבלת אחריות לאומית לשואת יהודי צרפת. אך אין זה נכון מבחינה היסטורית ומוסרית למחוק מהזיכרון הקולקטיבי את התרומה המכרעת של הרזיסטנס היהודי בפעולת הצלה זו, עבודה שילמו רבים מהם בחייהם על אף שיכלו להעביר את המלחמה בביטחון יחסי בשל התעודות המזויפות שברשותם. במיוחד הגיע הזמן שמדינת ישראל, שכה רגישה לזיכרון השואה, תכבד את תרומתה של תנועת התנגדות יהודית ייחודית זו בפרויקט לאומי לצד פרויקט הוקרת "חסידי אומות העולם" הצרפתים, ותתנגד למגמות ההולכות וגוברות של מחיקת פרק גבורה זה מתולדות השואה או לשיכתובה של ההיסטוריה בשל שיקולים פוליטיים או אידיאולוגיים.

* ד"ר צילה הרשקו היא חוקרת בכירה במרכז בגין-סאדאט (בס"א) למחקרים אסטרטגיים ו"עמיתת שפיגל" במכון לחקר השואה, אוניברסיטת בר-אילן. היא מחברת הספר, *ההולכים בחושך יראו אור, הרזיסטנס היהודי בצרפת, שואה ותקומה: 1940-1949*.